

AKADEMIA DOKUMENTALNA

Altman, reż. Ron Mann, USA 2015

Reżyser: Ron Mann, doświadczony autor filmów o sztuce i o kulturze popularnej (muzyce, poezji, komiksie, tańcu)

Bohater: Robert Altman (1925–2006), wybitny reżyser amerykański.

Zaczynał jako scenarzysta, następnie był autorem filmów reklamowych (w wytwórni Calvin Company w rodzinnym Kansas City), seriali telewizyjnych (między innymi 8 odcinków serialu „Bonanza”) i wreszcie filmów pełnometrażowych, produkowanych w dużych wytwórniach filmowych, ale także w ramach własnych, niezależnych przedsięwzięć.

Altman należał do pokolenia twórców, którzy zrewolucjonizowali amerykańskie kino, ulegając wpływowi nowych zjawisk w kinie światowym (francuska Nowa Fala, nowojorska awangarda filmowa, ruch direct cinema) i telewizyjnych sposobów narracji. Do wyznaczników jego stylu należy wykorzystywanie narracji polifonicznej (wiele różnych wątków i różnych bohaterów, czasem jednak także równoczesne, nakładające się na siebie dialogi czy głosy kilku jednocześnie mówiących postaci); ruchliwa kamera, a zarazem niechęć do szybkiego montażu; przywiązanie do realizmu (por. Rafał Syska, *Zachować dystans...*).

Altmana jako innowatora w kinie amerykańskim wymienia się obok takich twórców, jak Robert Aldrich, Sidney Pollack, Sam Peckinpah, Sidney Lumet, John Frankenheimer, Stanley Kubrick (R. Syska, dz. cyt.).

Tuż przed śmiercią otrzymał Oscara za całokształt twórczości.

Wybrane filmy Altmana:

MASH (1970) – największy sukces komercyjny, ironiczna komedia antywojenna, na ówczesne czasy radykalna i obrazoburcza.

Nashville (1975) – film śledzi losy wielu bohaterów podczas festiwalu muzyki country w Nashville. Ponura refleksja nad kondycją amerykańskiego społeczeństwa, w pięć lat po legendarnym i optymistycznym *Woodstock* Michaela Wadleigha, podsumowaniu kontestujących lat sześćdziesiątych (por. R. Syska)

Trzy kobiety (1977) – doskonale zagrana (Shelley Duvall, Sissy Spacek, Janice Rule) historia „jednej kobiety, która staje się dwiema, te dwie stają się trzema, które z kolei przemieniają się w jedność” (Robert Altman, cyt. za R. Syska). Film wizyjny i oniryczny, ukazuje trudną relację Altmana-autora z postaciami kobiecymi. Dialogi były dziełem grających w filmie aktorek.

Gracz (1992) – czarna komedia krytykująca Hollywoodzki przemysł filmowy, z główną rolą Tima Robbinsa jako producenta filmowego.

Na skróty (1993) – mistrzowski przykład narracji polifonicznej – losy wielu bohaterów, mieszkańców Los Angeles, których losy przypadkowo się krzyżują.

Gosford Park (2001) – kolejny portret bohatera zbiorowego, tym razem wystylizowany i nawiązujący do klasyki filmowej, przede wszystkim Reguł gry Jeana Renoira z 1939. Akcja rozgrywa się w latach trzydziestych, w bogatej, arystokratycznej rezydencji w Anglii, której właściciel zostaje zamordowany we własnym gabinecie, podczas rodzinnej uroczystości.

Jako twórca polifonicznych (wielogłosowych) narracji Altman inspirował między innymi takich twórców, jak Alejandro González Iñárritu, Paul Haggis czy Mike Figgis.

Film: wystawny i zrobiony z dużym rozmachem, a zarazem dość konwencjonalnie skomponowany, bez zaznaczonej obecności autora. Seria wywiadów, fragmentów filmowych, filmów rodzinnych, ukazanych chronologicznie, które służą przedstawieniu Altmana jako wybitnego reżysera, bez pretensji do odkrywania jakiejś szczególnej perspektywy czy interpretacji Altmanowskiego dorobku. To Altman jest tym, który „nie poddaje się przewidywalnym zasadom”: film o nim takim zasadom się poddaje.

Motyw przewodni – definiowanie pojęcia „Altmanowski” (Altmanesque), przez znanych aktorów i postacie show-businessu – stanowi raczej laurkę dla twórcy niż próbę rzeczywistego sprofilowania spojrzenia na niego. Tym bardziej, że charakterystyki dokonują ludzie będący wewnątrz hollywoodzkiego przemysłu filmowego, do którego nie pasował i który zarazem zmieniał nieprzewidywalny i nonkonformistyczny reżyser.

Kolejnym, poza definiowaniem „altmańskości” zabiegiem, który służy jako kłamra kompozycyjna filmu, jest wprowadzenie metafory reżyserii jako budowania zamku z piasku, nieuchronnie skazanego na zniszczenie przez przyływ. To porównanie ma jednak wymiar kokieteryjny: filmy Altmana nie wydają się (w tym dokumencie) zapomniane, raczej triumfalnie powracają jako dzieła ponadczasowe (por. także Scott Foundas).

Film nie skupia się na żadnym konkretnym wątku czy problemie z twórczości Altmana, takim jak choćby ich polityczny wymiar (lewicowe zaangażowanie, opis kryzysu amerykańskiego społeczeństwa po aferze Watergate). Wydaje się jednak, że Ron Mann najbardziej serio potraktował sposób, w jaki Altman portretował swoich bohaterów, umieszczając ich często w wielowątkowych, wielogłosowych narracjach, przyglądając im się często bardzo krytycznie, ale zarazem dobrotliwie. Krytyk filmowy Jakub Socha tak pisze o jednym z obrazów w ostatniej części filmu: „Nakręcony amatorską kamerą przez kogoś z rodziny Roberta Altmana, na kilka miesięcy przed jego śmiercią. Stary reżyser stoi na piętrze i przygląda się świętującej na dole

wielopokoleniowej familii: nakładającym się na siebie rozmowom, przemieszczającym się równolegle ludziom, energii i harmiderowi. Altman obserwuje swoje życie, które tak bardzo przypomina jego kino. Delikatnie, z satysfakcją się uśmiecha”. Wydaje się, że właśnie jako portret rodzinny film Manna, korzystający z wielu osobistych materiałów Altmanów, ciekawie przedstawia człowieka, dla którego rodzina zawsze jest „na drugim miejscu”; a który zarazem jest centrum tej rodziny, definiuje ją, wyznacza jej pasje. W ten sposób biografia Altmana staje się historią udanego życia, które w dużej mierze polega, jak się wydaje, na właściwej orkiestracji przeplatających się wątków i „wykorzystaniu” otaczających ludzi: na ich podpatrywaniu i obsadzaniu we właściwych im rolach.

Bibliografia:

Scott Foundas, Film review: Altman, Variety.com,

<http://variety.com/2014/film/reviews/film-review-altman-1201223844/>

Jakub Socha, Świat Daniela i inne światy, „Dwutygodnik” 159, 05/2015

Rafał Syska, Zachować dystans. Filmowy świat Roberta Altmana, Rabid, Kraków 2008

Opracowała: Matylda Szewczyk